

VÕIT!
PUUDEGA
INIMESD
SAAVADKI
HAMBARAVI

IGALE RIIGI-
KOGULASELE
OMA PUUDEGA
SÕBER!

KUI PALJU SIIS
IKKAGI HOOLDE-
KODUKOHT
MAKSAB?

KAS
KOHTUNIKUD
PINGUTAVAD
EESTKOSTJATEGA
ÜLE?

VEEBRUAR 2012

PUUTE PUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESD, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 5

FOTO: HEIKO KRUUST

KUI OLED
PUUDEGA,
PEAD OLEMA
SAMMUKESSE
TEISTEST EES

PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

MILLISEST REHABILITATSIOONISÜSTEEMIST OLEKS PUUDEGA INIMESTEL KASU?
MIDA ARVAB PSÜHHIAATER PUUDEGA LASTE EMAD OHUST LÄBI PÕLEDA?
KAS RIIK SUUDAB TÄITA SEADUST ERIVAJADUSTEGA LASTE KOOLITAMISEL?

MIKS ON VAJA ASJADEST AUSALT RÄÄKIDA?

✿ Esimesed aastad, kui me "Puutepunkti" telesarja tegime, püüdsime otsida just positiivseid näiteid. Tõime ekraanile inimesi, kes oma keerulisest olukorrast hoolimata naeratavad, saavad hakkama ja on optimistlikud. Või vähemalt näitavad välja, et see nii on. Selliseid inimesi polnud raske leida, sest telekaamera distsiplineerib ja kes siis ikka tahab teiste ees hädaldama hakata. Olime rahul, sest uskume, et head eeskujud nakatavad ja julgustavad ning et nii tekib ühiskonnas puuetega inimestest tegus ja heatahtlik kuvand, mis omakorda kutsub looma neile paremaid võimalusi.

Umbes teisel hooajal hakati aga saates esinemisest loobuma. Mina ei ole nii tubli, võin saate ära rikkuda, öeldi meile. Ma ei vaatagi enam saadet, sest kaotan viimasegi eneseusu, kui näen, kui vilets ja saamatu ma teistega võrreldes olen, ma ei oska toime tulla, kuulsime teisalt. Kuni viimaks koputas meile õlale üks väga tark inimene ja lausus: "Kui meedia näitab vaid kangelasi, kes raskusi trotsides kõigega toime tulevad, ei muutugi midagi. Miks peaks riik raiskama raha ja energiat selleks, et niigi head paremaks teha?"

Tõepoolest, kui silme ees on vaid võidud, jääbki mulje, et kõik on kinni ainult inimestes endis. Tubli leiab alati väljapääsu, vilets on ise süüdi ega väärigi päästmist.

Seepärast tulebki asjadest rääkida ausalt. Mitte et häda ja viletsust rõhutada, vaid maailmapilt peab paigas olema. Tegelikkuuse adumine aitab kõigil osapooltel aktiveeruda.

Tiina Kangro
PEATOIMETAJA

PUUETEGA INIMESED ON HARJUNUD LIIGA PALJUGA LEPPIMA

✿ Inimesed ei peaks leppima regulatsioonide ja seadustega, mis ei tundu neile õiged. Tuleb olla julge ja öelda välja oma arvamus. Isegi vangid, nagu kuuleme-teame, tunnevad pisisjade ni oma õigusi ja seisavad visalt nende eest. Puudega inimene aga lihtsalt lebib, kuigi ei saa sageli aru mängureeglite või ei pea neid õigeks. Kuigi tunneb, et talle on tehtud ülekohut.

See ei tohiks nii olla. Tuleks küsida, mis põhjusel on need mängureeglid just nii paika sätitud. Muutmise ülesanne lasubki inimestel, kes soovivad midagi muuta.

Mina soovitan neil puuetega inimestel, kes oskavad enda eest seista, või siis omastehooldajatel saata ministriumitesse, ametitesse, omavalitsustesse jne teabenõudeid. Nimetada need kirjad just teabenõudeks, sest teabenõudele on ametiasutusel kohustus teatud aja jooksul vastata. Kui vastust ei tule, saata uus teabenõue vastuse viibimise kohta jne.

Tuleb olla visa ja seista selle eest, et probleemid leiaksid lahenduse. See ei ole argument, et me ei jõua ja me ei jaksa. Veel kõige hullem on, kui keegi ütleb, et niikuinii ju midagi ei muutu.

Inge Johanson

TÄISKASVANUD PUUDEGA POJA EMA TARTUST

TÄNAME KÕIKI, KES ON SAANUD AJAKIRJA TOETADA

✿ Juba viiendat kuud potstatub puuetega inimeste eest võitlev tasuta ajakiri Puutepunktid tuhandetesse postkastidesse üle Eesti. Ajakiri on Eesti meedias ainulaadne, sest jõuab otsepostiga kolme strateegilise sihtgrupini: puuetega inimeste ja nende perekondade, nendega töötavate spetsialistide, lisaks aga ka poliitikakujundajate ja riigijuhtideni. Just nende kolme osapoole koostööst sõl-

tub see, kui hästi elavad meie riigis erivajadustega inimesed. Kui targalt neid aidatakse, kui hästi nad ise ennast aidata oskavad ning kuidas riik ja kohalikud võimud puuetega inimeste vajadusi toetavad.

Võtmemoment on see, et ajakiri on tasuta. Nii jõuab see kohale. Toimetuse vajab ajakirja tootmiseks aga siiski ressursi. Taotleme seda fondidest lootusega leida mingiks perioodiks püsirahastus. Praegu aga palume abi ka annetajatelt. Neilt, kelle elujärg lubab ettevõtmi- sele õlga alla panna. Täname kõiki, kel see on olnud võimalik.

Puutepunktide toimetuse

PUUTEPUNKTID

VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE
WWW.VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2012
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETOMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

IGALE RIIGIKOGU- JA VALITSUSE LIIKMELE OMA PUUDEGA SÕBER

EESTI VÕIKS SAADA MAAILMAS KUULSAKS SELLEGA, ET SEAB KÕIGI KÕRGETE RIIGITEGELASTE KOHUSTUSEKS VALIDA ENDALE PUUDEGA SÕBER JA VEETA OMA AMETISOLEKU PERIOODI JOOKSUL IGAS KALENDRIKUUS VÄHEMALT ÜHE TUNNI KOOS TEMAGA.

Tavaliselt on ju nii, et tähtsad tegelased ainult jooksevad igasugustelt üritustelt läbi, käivad avamistel, pidulikel aktustel, väljanäitustel. Mõnigi poliitik või tippametnik on sattunud külastama ka puuetega laste koole, haiglaosakondi või päevakeskusi. Kui tegelane juhtub olema tundlikuma närviga naine, võib ta isegi hetkeks heldida, kellelgi korra käest kinni haarata või ta pead silitada. Pikemat kontakti, mis maailmapilti avardaks, neist põgusatest visiitidest aga enamasti ei sünni. Kui tähtsal isikul lööbki võib-olla pähe mõte samasse paika veel tagasi tulla, siis enamasti see siiski nii ei lähe, kuna aeg tõttab linnutiivul ning uued kohustused ja väljakutsed on ukse taga juba reas.

TUND AEGA KUUS

Mis oleks aga, kui igakuise tunni kohustus oleks sisse kirjutatud valitsemislepingusse? Puuetega inimesed ja nende esindajad looksid riigitegelaste jaoks nn sõbrapanga, kust iga vipp saaks valida endale üheks kalendriaastaks sõbra. Sõbrakandidaate oleks igasuguseid – erinevate puute ja haigustega, erinevas eas, alates päris piskkestest (siis tekiks sõbrasuhe mõistagi koos lapse perekon-

na või hooldajaga) kuni koolialaste marakrattide, noorte täiskasvanute, keskealiste ja eakateni välja. Ka mõõde oleks üle-eestiline, sõbra saaks vipp valida nii teda tähtsale positsioonile upitanud kodusest valimisringkonnast kui ka oma igapäevase töökoha lähedalt.

Sõber kinnitatakse riigitegelase külge üheks aastaks.

Igakuiste- le kokkusaa- mis- te- lisaks, kus koos aega vee- detaks, tei- ne- tei- st- tundma õpitaks ja sõbra eriva- jadusi arves- tades ümb- ritseva maail- maga suheldaks, poleks tähtsal isi- kul keelatud oma sõbra- ga soovi korral ka tihe- damalt suhelda. Võib- olla saab mõnel puhul sellest sõbrasuhe kogu järgneva eluks? Sellisel puhul tasuks ehk kaaluda ka erandkorras sõbrasu- he pikendamist järgneva kalendriaastaks. Üldjuhul aga peaksid sõbrad vahetuma ja soovivatult olema valitud ka erinevast puudeliigist või vanu- seastmest. Ikka selleks, et Eesti elu üle otsustavatel inimestel tekiks laiem kogemusteriing.

EMOTSIONAALNE ÕPE

See oleks päris kindlasti võimas hoob, mis hak- kaks meie riigi elu muutma. Kui prae-

ÕPIKSIME ÜKSTEIST PAREMINI TUNDMA.

gu on puuetega inimesed riigijuhtide jaoks vaid fiktsioon, tülikas ja tundmatu vähemus, kelle hädade ja vajaduste eest peaks justkui seisma, kuid täpselt ka ei tea, kuidas, siis isiklikud suhted annaksid asja- le emotsiooni ja konkreetsust. Ma ei kujuta ette ühtki riigi- koguliiget hääletamas sea- duse poolt, mis sun- nib 25-eurosest hooldajatoe- tusest elat- tuvat ema- t õe- sta ma- kohtule tšek- kidega, et täis- ealise puu- dega lap- se pension ja vane- ma raha on ühises majapida- mises eral- di hoitud. Kui ta on aasta vältel sellise perekonna eluoluga lähedalt kokku puutunud.

Või näiteks tippamet- nikku säilitamas rehabi- litatsioonisüsteemi, mis keerutab igal aastal asja eest, teist taga korstnasse kümneid miljoneid eurosid ja osutab niigi kasina sotsiaal- se rahakotiga riigis puuetega inimestele teenuseid läbi- mõtlematu korraldamise tõttu mitu korda tegelikust maksu- musest kallima hinnaga. Juhul kui ta mõne teenuse kasutajaga lähemalt tuttavaks on saanud.

Niisugustest sõbrussuhetest saavad oma igapäevaelu uusi värve ka puuetega inimesed ja nende lähedased, kel muidu suhtlusring sage- dasti kitsapoolne.

Tiina Kangro

INTERVJUU HARAKA KODU RAJAJATEGA EELMISES AJAKIRJANUMBRIS TEKITAS EMOTSIOONE. KAS TÕESTI ON NORMAALNE, ET PUUETEGA LASTE PERED, KES ISEGI VIIMSENI KOORMATUD, PEAVAD LISAKS KÕIGELE ISE OMA LASTELE VEEL KOOLE JA HOOLDEKODUSID EHTAMA, PÄEVAKESKUSI RAJAMA JA TEENUSEID VÄLJA ARENDAMA?

KAS PUUETEGA LASTE VANEMAD PEAVAD OLEMA IMEINIMESED?

Toimetusse saabus mitu kirja puuetega laste emadelt-isadelt, kes olid hämmeldunud, et Haraka kodu rajajate jaoks tundus olevat täiesti normaalne ja iseenesest mõistetav, et vanemad, kelle tegevusala on hoopis muu, hakkavad ühel heal päeval ehitajateks-töödejuhatajateks ja sotsiaalteenuste korraldajateks.

“Me saame väga hästi aru, et praeguses Eestis tuleb nii teha ning et selliste meeleheitlike sööstude taga on tegelikult hirm ja õud oma lapse tuleviku pärast. Kui näed, et rahuldavaid võimalusi ei ole ja neid ka ei paista, siis loomulikult püüad ennast veel kord ületada ja järjekordse hullumeelse projekti ette võtta. Kuid oleme 21. sajandi teises kümnendis, iseseisva Eesti kol-

mandas aastakümnes. Me ei elenam naturaalmajanduses. On kombeks, et asjadega tegelevad spetsialistid. Puuetega laste vanemad ei pruugi olla professionaalid detailplaneerimises, elektriprojektide koostamises või ehitusjärelevalves. Ka vanasõna ütleb, et esimene maja ehita vaenlasele, teine müügiks ja alles kolmas endale. Kuid enamik vanemaid, kes niisuguse töö ette võtab, proovibki kätt vaid ühe korra. Ka eripedagoogiks või rehabilitatsioonispetsialistik ei muuda kedagi veel ainuüksi puudega lapse sünd.

Olen nõus, et parimad lahendused sünnivad koostöös, asju tuleb arutada, asjaosaliste arvamust arvestada. Kuid iga tööd peaksid tegema siiski professionaalid. Tahaks eeldada, et meie lastel on õigus saada haridust ja hooldust selleks välja õppinud spetsialistide käe all. Ning jätkata oma elu perekonnas või muu võimaluste piires. Kõik need asjad on järeleasutustes, mille on püstitanud selleks seatud ja kutsutud instantsid. Keegi ei nõua ju tavalistele laste vanemalt, et

nad jäta laste pärast oma õpitud eriala ja töö ning asuksid ehitama lastesõimi, koole ja hiljem ka ülikoole, või teeksid seda kõike öötundidel oma igapäevatöö ja karjääri kõrvalt. Miks me siis ühtäkki ütleme, et puuetega laste perede jaoks on see justkui iseenesest mõistetav? Ka meie tahame jätkata puudega lapse sünnist hoolimata oma õpitud erialal, kus me oleme professionaalid. Meie maksudest peakski ühiskond korraldama meie lastele kõik vajaliku, tegema seda professionaalselt, efektiivselt ja kulusäästlikult. Kas keegi siin riigis on üldse kokku lugenud, kui palju professionaalset tööjõudu istub praegu meie riigi tegematajätmistele tagajärjel oma haigete laste hooldajatena kodus ja peab näljapajukit – selle asemel et ühiskond tagaks lastele vajaliku toe ja võimaldaks neil oma tööga ennast elatada ja ühiskonda arendada?” Nõnda kirjutas 21-aastase raske puudega tütre ema, hinnatud tippspetsialist, kes soovis jätta anonüümseks, et mitte tahtmatult solvata oma tütre päevakodu rajajaid, imetlusväärset tublist inimesi.

“Muidugi tuleb elus ikka vahel ette kannapöördeid – keegi leiab just süsteemi arendamises oma uue väljakutse ja on õnnelik. Siis on kõik hästi, seda võimalust ei saa välistada. Kuid me peame tegema asjadel vahet. Ka tasub mõtiskleda selle üle, et nn esimesed katsetused kipuvad tihtipeale kujunema kallimaks kui tipp-professionaalne töö,” lisas ta.

MUIDUGI PEAVAD VANEMAD OMA LASTELE ISE VÕIMALUSI LOOMA

Loomulikult peavad vanemad oma puuetega lastele võimaluste loomisel käed külge panema. Teisiti ei saagi see olla.

Tegelikult peaksid ka kõik tavakoolid, kultuuri- ja sotsiaalasutused olema kohad, mida juhivad ja kus töötavad vabad isiksused, kes arendavad organisatsiooni ettevõtlikult, vastutustundlikult ja loovalt.

See kõik on tegelikult laiem küsimus ühiskonna toimimisest. Kas nn kolmas sektor ehk kodanikud loovad kaasa elukeskkonna kujundamisel? Või juhivad ühiskonda vaid riik ja majandusettevõtted?

Ühiskond on kõige tõhusam sellisel juhul, kui tugeva riigi ning tugeva ja iseseisva ettevõtluse kõrval tegutsevad aktiivselt inimeste endi loodud liidud, mittetulundusühingud ja sihtasutused. Seda suurem on ühiskonnas heaolu.

Vaatame aga üksipulgi. Kui riigi ülesanne on panna paika seadused, mis tagavad kõigile kodanikele võrdsuse, ettevõtluse roll on aga toota vajaduste rahuldamiseks kaupu ja teenuseid ning koos sellega luua majanduslikku tulu, siis kodanikualgatuste kaudu toodetakse n-ö sotsiaalset tulu – luuakse heaolu, mis annaks kõikidele inimestele võimalused väärilt ja sisukalt elada.

Kujutage ette, et elaksime ühiskonnas, kus riik kirjutab inimestele kõik asjad ette. Et teeme nii, sest nii peab olema ja nii ongi hea. Ega me vist ei tahaks sellises riigis

elada? Paljud meist ju mäletavad neid aegu. Selle tagajärg on stagnatsioon.

Küsite, kas tõesti peavad puuetega laste vanemad, kelle elu on isegi raske, veel endast nii palju andma, et sekkuda sotsiaalsfääri kujundamisse. Miks ei võiks nad lihtsalt riigi pakutavaid hüvesid kasutada?

Ent kuidas siis riik teaks, mida täpselt neile pakkuda, kui initsiatiiv ei tule just rohujuure tasandilt, neilt, kes näevad kõige vahetumalt puudujääke ja ka võimalusi, kuidas paremini teha?

Kodanikuühiskond ongi see allikas, mis lükkab asju tagant, kust näidatakse kätte probleemid, vajadused ja uued lahendused. Just inimestelt saavad tulla kõige elutervemad ettepanekud ka seadusloome paremaks kujundamiseks. Kolmanda sektori ülesandeks ongi aidata riigil välja töötada uusi võimalusi, näidata näpuga ja kui vahel vaja, teha ka puust ette ja punaseks. See on loomulik, sest riigiametnikud ei ole vaheult igapäevaeluga seotud.

Jah, praegu on puuetega inimeste maailmas selline periood, kus tuleb teha väga palju. Puuetega inimesed on peidust väljas alles vaevalt paarikümmend aastat. Kõige üles ehitamist on tul-

nud alustada nullist. Tänu tublidele inimestele oleme aga juba palju saavutanud. Tulevastel põlvkondadel läheb muidugi kergemaks. Aga päris selge on ka see, et ühiskond ei saa mitte kunagi valmis. Kui mõni asi korda saab, tekivad uued probleemid, uued lahendamist vajavad kitsaskohad.

Kui tahame, et oleks tagatud areng ja heaolu, tuleb meil kodanikena kogu aeg sekkuda. Nii tähtsat asja kui meie inimeste heaolu ei saa jätta vaid riigi otsustada, ja ise seal kõrval viriseda, et näe, see riik ei saa piisavalt hästi hakkama.

Jaanus Rooba

TARTU MAARJA KOOLI DIREKTOR,
TARTU MAARJA TUGIKESKUSE JUHATUSE LIIGE,
MAARJA KÜLA NÕUKOGU LIIGE,
MAARJA PÄIKESEKODU NÕUKOGU LIIGE,
19-AASTASE PUUDEGA POJA ISA

PUUETEGA INIMESED SAAVAD NÜÜD TARTUS NARKOOSIS HAMBARAVI

POOLTEIST AASTAT TAGASI TÕSTATAS "PUUTEPUNKT" PROBLEEMI, ET EESTI RIIK ON JÄTNUD VAIMUPUUTE JA RASKETE FÜÜSILISTE PUUETEGA TÄISKASVANUD, KES VAJAVAD HAMBARAVIKS ÜLDNARKOOSI, IGASUGUSE VÕIMALUSETA OMA HAMBARD RAVIDA.

Veel paar kuud tagasi oli probleem endiselt lahenduse ta. Aasta alguses on aga toimunud positiivseid arenguid: Tartu ülikooli kliinikumi hambaohtrid on valmis seni lahendamata mure seljatama ja ootavad juba aprillist puuetega inimesi oma päevakirurgia osakonda hambaid ravima.

"Kõik need aasta jagu kestnud asjaajamised, bürokraatlikud takistused ja formaalsed detailid on olnud üks hulmeelne virvarr. Kuid nüüd oleme valmis, tingimused ja aparatuur on olemas, tohtrid on ette valmistatud, patsiendid võivad saabuda," teatas nädal tagasi Puutepunktile Tartu ülikooli kliinikumi stomatoloogiakliiniku juhataja dr Taavo Seedre. Ta lisas, et see on ka meedikutele lihtsalt au küsimus. "Ei saa lubada, et üks hulk inimesi lihtsalt ei saa meditsiini korralduse küündi-

matuse tõttu hambaravi. See asi peab korda saama," rääkis Seedre.

TUNDMATA PATSIENDID

Seedre mainis, et lõpliku otsuse eel tuli ka temal kui kliinikujuhul isiklikult kõrgete ülemuste palge ees n-ö käsi piiblil vanduda, et sellest haiglale mingit miinust ega muud probleemi ei tule. Milles siis võimalikud riskid seisnevad? Eestis on kümme või enamgi tuhat inimest, kellel pole seni olnud võimalik hambaid ravida. Kui niisugune inimene nüüd hambaarsti juurde satub, ei tea keegi päris täpselt, mis arsti suus ees ootab. Töö mahust sõltub aga ka ravi hind. Nagu kõigil täiskasvanuil tuleb ka puuetega inimestel või nende peredel-hooldajatel hammaste ravi ise kinni maksta. Ainult puudest tulenevate lisakulude ehk narkoosi ja ärkamispalati kulude eest tasub haigekassa.

Ka transport Tartusse tuleb patsientidel ise korraldada.

Algne plaan, et Eestisse luuakse vähemalt kaks hambaravikohata, üks Tallinnas ja teine Tartus, pole esialgu teoks saanud. Ükski pealinna haigla pole olnud nõus seda tööd ette võtma.

Oleme siis sellevõrra enam tänulikud tartlastele, et ülikoolilinnas see võimalus siiski sündis. **Tiina Kangro**

Kuidas on võimalik saada hambaravile?

- Esmaseks konsultatsiooniks ja raviaja broneerimiseks tuleb soovijail võtta ühendust Tartu ülikooli kliinikumi stomatoloogiakliinikuga infotelefonil 731 9100 või otse dr Piia Heidi Kreegimäega (tema telefon ja helistamise kellaajad pannakse lähinädalail üles kliiniku lasteosakonna kodulehele).
- Enne ravile minekut on vaja perearstilt kaasa võtta inimese haiguslugu. Seda on tohtritel tarvis narkoosi üksikasjade täpsustamiseks.
- Raviaegu on võimalik saada alates aprillist-maist. Ravipäevad on esialgu planeeritud reedele. Arvestada tuleb ka sellega, et narkoosis ravile järgneb ärkamisaeg.
- Kõik hambaravikulud (välja arvatud narkoosikulu) ja transportikulud Tartusse tuleb maksta patsiendil endal.
- Kuni 19-aastaste puuetega laste hambaravi ja vajadusel ka narkoosi eest tasub täies mahus haigekassa ning ravi saab nii Tartus kui ka Tallinnas. Pöörduda tuleb Tartu ülikooli kliinikumi stomatoloogiakliiniku lasteosakonda või Tallinna lastehaigla registratuuri.

Haigekassa maksab narkoosi eest

- Puuetega täiskasvanute hambaravi osutamiseks vajaliku narkoosi rahastamiseks on 2012. aasta haigekassa eelarves eraldi real 12 750 eurot.
- See katab narkoosi kulud ligi 50 inimesele. Nii et hädalistel, kes suudavad selle teekonna ette võtta, tasub end aegsasti kirja panna!
- Sotsiaalministeeriumi asekancleri Ivi Normeti sõnul käivad läbirääkimised Põhja-Eesti regionaalhaiglagaga, et narkoosis hambaravi saamise võimalus loodaks edaspidi siiski ka Tallinna.

KUIDAS SAAB HOOLDEKODUKOHT OLLA NII KALLIS?

PUUETEGA INIMESTE LÄHEDASED KÜSIVAD, KUIDAS ON VÕIMALIK, ET KOHT HOOLDEASUTUSES MAK SAB 600 VÕI ISEGI 1000 EUROT KUUS. SAMAL AJAL SAAB LAPSEEST PUUDEGA INIMENE PENSIONI 244 EUROT. JA SELLEST ELATAKSE MÕNIKORD ISEGI KAHEKESI – KUI HOOLDAJAKS OLEV PERELIIGE SAAB VAID IMEPISIKEST HOOLDAJATOETUST. SELGITAB AS-I HOOLEKANDETEENUSED JUHATUSE ESIMEES MAARJA MÄNDMAA (PILDIL).

SUMMA ON TÕESTI SUUR, KUID SIISKI PÕHJENDATUD.

Kord oma vanematel külas käies tulid ka meil jutuks hooldekodude teenuse hinnad. Mu vanemad, kes on eluaeg töötanud ja töötavad praegugi täiskoormusega, varasel teiseiseseisvumise ajal isegi mitmel kohal, et end ja oma paljulapselist peret ära toita, ei saanud aru, kuidas on võimalik, et nad ei ole suutelised tasuma koha eest eakatekodus.

Mina ei saa sellest samuti päris hästi aru. Ainus, mida teha suutsin, oli neile selgitada, millest teenuse hind koosneb ja kuidas see kujuneb. Kuna igapäevatöös juhin eri-

hooldekodude korraldust, selgitasin hindu just nende näitel – ilmselt on neil teenustel aga palju sarnasusi.

MILLEST HIND KOOSNEB?

Suures plaanis koosneb erihooldekodu teenuse hind neljast kulust: majutus-, toitlustus-, personali- ja tegevuskulust.

Sotsiaalhoolekande seadusega on paika pandud, et riik maksab teenusepakujale personali- ja tegevuskulude eest ning klient tasub majutuse ja toitlustuse eest. (See on nõnda sellisel juhul, kui inimene on

Koluvere kodus juhendab võimlemistundi Reeli Silde. Üheks hooldeasutuse headuse mõõdupuuks ongi see, kui sisukalt saavad sealset klienti oma päevi mööda saata.

FOTOD: AS HOOLEKANDETEENUSED

saanud hooldekodusse riigieelarvest rahastatavale kohale ehk üldjärjekorra alusel. Kui ta ei suuda riiklikku kohta ära oodata ja omaksed soovivad ta paigutada hooldusele n-ö oma raha eest, tuleb endal või siis vahel koos omavalitsuse abiga kinni maksta kogu teenus. – toim)

Ka kulude sisuline kirjeldus ja maksimummäärad on paika pandud valitsuse määrusega, samuti kehtestatakse kliendi maksimaalne omaosalus (jällegi riigieelarvelisel kohal – toim) igal aastal riigieelarvega. Samas tuleb silmas pidada, et

üheski õigusaktis ega nende seletuskirjades ei ole kulusid väga detailselt kirjeldatud ja iga teenuseosutaja kujundab ette antud raamides ise oma teenuste hinnad. Alljärgnev selgitus põhineb AS-is Hoolekandeteenused kasutatavatel põhimõtetel ega pruugi kattuda teiste Eestis tegutsevate asutuste lähene misviisiga. Seejuures lähtun ma kirjeldustes väga minimaalse tasemega teenusest ja eeldusest, et klient on riigielarvelisel teenusekohal. (See tähendab, et paljude asutuste tegelikud hinnad on siiski kõrgemad – asutused saavad alati kliendiga läbi rääkida ja pakkuda talle paremaid või suurema mahuga teenuseid, kui klient soovib neid, ja on nõus nende eest ka maksma. Näiteks ka eelmises ajakirjanumbris avaldatud loos Haraka kodu kohta ilmses, et eraalgatusel loodud ja riiklikust normist taotluslikult pisut kõrgemate standarditega noortekodus on kliendi ja perekonna omaosalus kokku ligi 400 eurot, mitte 191 eurot, nagu on riiklikult sätestatud teenuse omaosaluse piirhind. Samamoodi on see enamikus teistes vanemate algatusel loodud kodudes. – toim)

MAJUTUSKULUD

Majutuskulu sisaldab kliendi kasutuses olevate ruumide loomise või soetamise ja ülalpidamise-hooldamise kulusid, sealhulgas näiteks kinnisvara hooldamisega tegeleva personali kulu. Nendeks loeme oma ettevõttes kliendi magamis- ja eluruumid, aga ka koridori, tualettruumi ja vannitoa.

Meie hooldekodudes elab praegu enamik kliente veel kahjuks ajahambast puretud majades, kus peale privaatsuse puudumise ning aegunud kütte- ja ventilatsioonüsteemi on ka liiga palju kasutatud koridori- ja trepikojapinda, mille eest kliendid maksavad, kuid mida on nende heaks pea võimatu kasutada. Sellele kõigele lisanduvad suured kütmis- ja elektrikulud.

Seega ühest küljest elab tubades mitu klienti ja kulud peaksid mitme peale minema odavamaks, kuid teisest küljest tekib kahjuks suur kulu üldruumidega, mille ülalpidamiskulud on suured. Sügisel saame valmis mitu uut Euroopa fondide abil ehitatud peremaja, kus ruumid on planeeritud paremini ja ka ülalpidamiskulud on madalamad.

Samas on nende hoonete ehitamine olnud päris kallis, sest on tulnud rajada ka taristud. Siit lisanduvad jälle suured kinnisvara amortisatsioonikulud.

Meie kodulehel avalikult kättesaadavatest hinnakirjadest on näha, et näiteks Põhja-Eesti piirkonnas tegutsevate hooldekodude majutuskulu ööpäevaringsele kliendile maksis mullu 72–100 eurot kuus (3,33 eurot ööpäevas). Igal hooldekodul on oma hinnad, sest kinnisvara olukord erineb. Kui nüüd mõelda, kas sellise raha eest oleks võimalik üürida tuba (mille juurde kuuluvad kommunaalteenused ja koristus), siis ma kahtlen. Kiire pilk näiteks kinnisvaraportaali City24 ütleb, et selle eest võib ehk saada toa kellegi korteris või siis ka väiksema korteri, kuid sellele summale liidetakse alati kommunaalkulud.

Summa teeb kliendi lähedastele kalliks aga see, et kulu lisandub ju oma majapidamisele. Kuni erivajadusega pereliige elab kodus, kantakse kulusid ühe ühise majapidamise eest. Kui ta läheb hooldekodusse, tuleb arvestada topeltkuluga.

TOITLUSTUSKULUD

Toitlustamise hinna sisse kuuluvad toiduainete ja toiduvalmistamise kulud, sealhulgas toitlustamisega seotud personali kulud, köögiruumi, toidutegemisvahendite ja seadmete kulud ja amortisatsioon.

Meie Põhja-Eesti hooldekodude keskmine toitlustuskulu ööpäevaringsele kliendile oli möödunud aastal 94 eurot kuus (3,12 eurot päevas) kolme toidukorra ja õhtuote eest. Hooldekodudes, kus me ise toitu ei valmista, vaid ostame kogu toitlustusteenuse sisse, oli maksumus pisut kõrgem – 115 eurot kuus (3,82 eurot päevas).

Kas selle raha eest oleks võimalik väljas kolm korda päevas tasakaalustatult ja tervislikult söömas käia? Ilmselt saaks selle eest kolm korda päevas pakisuppi või puljongit, kuid nii ühekülgne toitumine ei ole tervislik. Ka kodus ise süüa tehes eeldab selline hinnatase head planeerimist ja ilmselt osa toiduainete ise kasvatamist.

Kehtiva määra järgi võib kliendilt küsida kuni 191 eurot kuus majutuse ja toitlustamise eest kokku. See tähendab, et omaosaluse maksimummäär on

Teenusel viibides on üli-tähtis ka eluliste oskuste õppimine-harjutamine. Tänapäeval ei minda ju hooldekodusse selleks, et sinna ilmtingimata jääda elupäevade lõpuni. Pilt on tehtud Võisiku kodu õppeköögis.

üpris karm piirang ja teenuseosutajad otsivad pidevalt kokkuhoidu ja säästmise võimalusi, et välja tulla. Kliendid peavad aga paratamatult olema valmis selleks, et kommunaalteenuste ja toiduainete hindade tõusmisega koos kasvavad ka majutuse ja toitlustamise hinnad.

PERSONALIKULUD

Nüüd aga nende kulude juurde, mille riigi poolt teenust kasutama suunatud kliendi korral katab riik ja mida kutsutakse pearahaks. Kui inimesel ei ole suunamiskirja riiklikult rahastatud kohale, peab ta ka pearaha osa ise tasuma.

oleva kliendi kohta majas pidevalt kohal olema päeval kaks ja öösel üks tegevusjuhendaja. Neile lisandub 0,75 meditsiiniõde koha koormust. Võttes arvesse ka puhkusi, haigestumisi, koolitusel käimisi jne, on vaja 30 kliendi kohta koosseisus hoida ligi 8,5 tegevusjuhendajat ja 1,3 meditsiiniõde.

Meie oleme oma ettevõttes sõlminud tegevusjuhendajaid esindava ametiühinguga kollektiivlepe, kus tegevusjuhendaja palga alammäär on 512 eurot kuus. Kui siit arvutada, tuleb tegevusjuhendaja kulu kliendi kohta 224,78 eurot kuus.

Lisaks peavad majas olema autojuhid, pesukäitlejad, raamatupidajad, asjaajajad, personalispetsialistid, juristid, juhid. Võiks ju proovida ka nendeta, aga vaevalt et see õnnestuks. Nende palk moodustab väikse, kuid siiski vajaliku osa pearahast.

Nii lähebki personalikuludele umbes 70 protsenti pearahast. Tegelikult oleks personali ju vaja rohkemgi. Kuid siis tõuseksid kulud veelgi.

TEGEVUSKULUD

Kogu ruumide sisustuse kulu, ka voodirüübid ja nende hooldamine, klientidele vajalikud rõivad, jalatsid ja hügieenitarbed arvatakse pearaha hulka. Samuti kaetakse pearahast tegevusruumide ja administreeriva personali ruumide kulud. Ligikaudsed kulud kõigele sellele on suurusjärgus 50 eurot kuus kliendi kohta ehk ligi 13 protsenti pearahast.

Asutuses tuleb luua tingimused klientide rehabilitatsiooniplaanide täitmiseks. Vahel on vaja erivahendeid, vahel transporti jms. Nende kulude osakaal on praegu väga madal, sest teenuse napist rahast lihtsalt ei piisa kõigeks. Just meie tegevusjuhendajad ise püüavad oma oskuste-kogemuste ja käepäraste võimalustega pakkuda klientidele arendavaid tegevusi. Samuti on meil kogukondades koostööpartnereid, kes oma teenuseid meie klientidele tasuta pakuvad. Selle tööloogi kulud moodustavad vaid ligi 8 eurot kuus ehk 2 protsenti pearahast kliendi kohta.

Seadusega on ette nähtud kindlad töötajate ja klientide suhtarvud. Näiteks peab iga 30 ööpäevasel erihooldusel

beid. Äriühinguna on meil ka mitmesuguseid maksukuluseid – ka see kõik läheb pearahast – kokku ligi 15 protsenti ehk 57 eurot kuus kliendi kohta. Muidugi püüame töökorraldust optimeerida, kasutada e-teenuseid jne. See jällegi eeldab laitmatuid ja sageli kallimaid arvutisüsteeme ja andmebaase, sest tegemist on delikaatsete isikuandmetega.

KOKKUVÕTTEKS

Kui nüüd päris ausalt öelda, siis tegelikult tahaks kulusid veel lisada. Tahaks töötajate palka tõsta, et sellist rasket tööd teeksid särasilmised, tublid, targad ja empaatiavõimega inimesed. Tahaks luua klientidele mugavaid ruume, pakkuda rohkem tegevusi. Eks teenuste sektor ongi kõikjal maailmas väga kallis, kuna see sisaldab suurt inimtööjõudu.

Aga kes selle kõik kinni maksab? Ega maksagi. Riigipoolne pearaha on väike, vägagi väike. Kõike seda, mida riik on lubanud erivajadusega inimestele pakkuda, ta ei suuda. Ja ei suuda sellepärast, et meie, selle riigi kodanikud, ei ole selleks võimelised. Meid lihtsalt ei ole nii palju, me ei tööta nii palju, me ei tooda nii palju ja nii efektiivselt.

Seega tuleb lähitulevikus kogu erihoolekandeteenuste sisule otsa vaadata ja hakata tegema valikuid, kus vähendada riigi- ja omavalitsuste-poolset rahastamist, kus suurendada.

Meie, tavakodanikud, saame omalt poolt lapsevanemate ja pereliikmetena kaasa aidata sellega, et õpetame ja arendame oma erivajadustega lähedasi kodus, kaasame spetsialiste võimalikult varakult, suurendame lähedaste toimetulekut ega viigi neid hooldekodusse.

Tööandjatena saame pakkuda erivajadustega inimestele tööd ja sissetulekut, et nad saaksid hakkama ja oleksid motiveeritud arenema, nende lähedastele aga paindlikke töötamisvõimalusi, et nad saaksid oma erivajadusega pereliikme eest hoolt kanda.

Kogukonna liikmetena saame kohelda erivajadustega inimesi võrdväärseina, et nad julgeksid kodust välja tulla, olla inimeste keskel ja kasutada teenuseid iseseisvalt ja ilma, et keegi peaks neid turvama ja toetama.

Maarja Mändmaa

AS-I HOOLEKANDETEENUSED JUHATUSE ESIMEES

EVE JA TRIIN: ELU NAGU PÄRAST TSUNAMIT

KUJUTLEGE END HETKEKS NOORE NAISENA, KES OOTAB OMA TEIST LAST. ESIMENE LAPS ON JUBA TEISMEEAS JA PESAMUNA KÕIGEST HINGEST OODATUD. RASEDUS ON KULGENUD BRILJANTSILT, LAPSUKESE TERVIS ON IGATI KORRAS JA KUI TA TULEKUST MÄRKU ANNAB, JÄÄB LÄBI TEHA SEE VIIMANE KATSUMUS – SÜNNITUS. RÕÕMUSEGUSE ÄREVUSEGA LÄHETE SÜNNITUSOSAKONDA JA ... ÖÖPÄEV HILJEM POLE MITTE MISKI ENAM TEIE ELUS OMAL KOHAL. KÕIK ON VAREMEIS NAGU HIIDLAINEST LAASTATUD MAA.

“Kohe pärast sünnitust viidi laps reanimobiiliga Tallinna lastehaiglasse ja kolm nädalat oli ta koomas. Tema aju oli sünniaegse hapnikupuuduse tõttu rängalt kannatada saanud. Nädal pärast Triinu koomast ärkamist nägin esimest korda ta krampe ja küsisin valvearsti käest, kas siis selline saabki meie elu olema. Loomulikult ei osanud keegi ei siis ega oska ka praegu öelda, mis saab või kas üldse saab olema,

kui kaua ja kuidas hakkab meie elu kulgema,” kirjeldab Triinu ema Eve oma teistkordset emaks saamist.

7. veebruaril täitus Triinul viis aastat. Ta ei käi, ei istu, ei räägi, isegi ei naerata. Lapse ainsaks eneseväljenduseks on nutt, kui ta tunneb valu või häiritust. Triinu hingamisteid tuleb ööpäev läbi aspiraatoriga puhastada, tüdruk saab kogu oma toidu ja joogi sondi kaudu otse makku. Lamatis-

te vältimiseks peab kindla aja tagant tema asendit muutma, lihasspastika vaoshoidmiseks temaga järjekindlalt võimlema ja teda masseerima.

Oma sünnipäeva saatis pisipiiga mööda Viljandi lasteabikeskuses, kus ta on nüüd juba teist kuud hooldusel. Sest Eve jaks on otsas. Mitu pikka aastat hommikust õhtuni ja õhtust hommikuni suure abivajadusega lapse eest hoolitsemine, lakkamatu magamatus ja katkematu negatiivsete impulsside voog tegid oma töö ja said hoolitsevast naisest

võitu. Asi pole enam selles, et Eve vajaks väikest hingetõmbeaega, et uni täis magada ning siis veidi puhununa taas tütre elu ja võimaluste eest võitlusse asuda. Eve vajab nüüd juba tõsist ravi. Selleks, et üldse edasi elada. Et mõelda, hommikul silmad lahti teha ja jalule tõusta. Kõik muu on juba kaugem eesmärk.

VIIS AASTAT TÖÖL

“Olen kõik need aastad olnud vaid Triinu päralt. Üksnes tema hooldamine, talle erisöögi valmis-

tamine, temaga võimlemine võttis kogu aja ja energia. Selliste laste tervis on nõrguke ja nad vajavad alailma meditsiiniabi. Keegi peab kogu aeg kõrval olema. Kuna mul kedagi teist polnud, oligi see kõik minu õlul. Abikaasa läks Soome tööle, et vähegi tasa teha neid suuri kulusid, mida sellise lapse erivajadused kaasa toovad. Kuigi ega seda erinventari ja ravi, mida ta vajaks, ei kata ka see üks välismaine palk. Mina olen ju siiani samuti puhtalt mehe kulul elanud, sest hooldajatasu oli vaid

19 eurot kuus. See on vaid pool talle vajaliku ühe osteopaatia raviseansi maksumusest,” räägib Eve.

Eve tunnistab, et krooniline ja laastav väsimus on olnud tema saatjaks juba aastaid. Pärnu linn tuli talle küll oma reeglite piires igati vastu ja võimaldas maksimaalses mahus, 40 tundi kuus tugiisiku teenust. Kuid need tunnid kulusid nagu tilk vett kuumale kivile vältimatuteks asjaajamisteks või arsti juures käimiseks.

Õnneks vedas Evel tugiisikuga. See inimene võttis raske lapse mõnel nädalalõpul enda juurde isegi ööseks, et magamatuses kurnatud ema saaks ühegi öö jutti hommikuni välja magada. 40 tunni sisse muidugi neid öid palju ei mahu. Teiseks oli pidev häireolukord Eve une juba nii sassi ajanud, et vahel ei tulnudki magamisest midagi välja. “Organism pole enam suuteline lihtsalt magama jääma, sest ta ei tea, kas ta ikka tohib seda teha – äkki kohe juhtub midagi! Kasutan antidepressante ja unerohu, et ennast vägisi uinuma sundida.”

MUREDEGA ÜKSI

Nüüd tagantjärele mõtleb Eve, et riik võiks kaaluda selliste hooldekodude loomist, kuhu kurnatud emad saaksid lapse viia mõnekski ööks nädalas, et ise välja magada. Ennetamaks selliseid olukordi, kuhu tema on jõudnud. Kui ema saaks isegi ööpäeva jagu nädalas jõuvarusid taastada, ei tekiks ehk vajadust last pikemaks ajaks kodust ära hooldusele saata.

Paraku aga peljatakse isegi lastehaiglas Triinu-sugust last hooldada. “Kui oleme haiglas olnud, olen pidanud ka seal ööpäev ringi ise tema kõrval olema. Mõödunud aastal tuli mul oma tervise pärast mõneks ajaks haiglaravile

minna ja sain küll erandkorras kokkuleppele, et tugiisik hooldab senikaua last, kuid Triinul tõsisid palavik ning ma olin sunnitud ravi pooleli jätma ja koju tormama. Nii raskete laste emadel pole võimalik isegi haigeks jääda.”

Eve kogemus näitab, et kui laps on nii keerulise abivajadusega, tuleb kõigi oma muredega ise hakkama saada. Hoolekandesüsteem on küll justkui olemas, aga toimib omas raamistikus ja ülikeerukad juhtumid pudenevad süsteemist lihtsalt välja.

Teine häda on see, et siinseal on küll abiandjaid, kuid igaüks neist tegeleb nagu jupijumal vaid oma kitsa löigukesega tervikust. Aga suure probleemi korral jupid ei aita. Inimene on oma probleemide puntraga üks tervik. Ja kui tegemist on puudega lapsega, siis on lugu veel kõige keerulisem – mängus on ema ja laps, kes on kokku üks tervik. Püüdes aidata ainult last, on tervik ikkagi rikkis.

SUUR MUST AUK

Eve räägib, et tundis juba mullu suvel, et on tervisega piiri peal. Kuna ta oli kuskilt kuulnud, et Pärnu haigla hooldusraviosakonnale plaanitakse juurdeehitist ja võib-olla rajatakse sinna ka koht lamajatele lastele, hakkas ta asja uurima. Haiglast kuuliski ta, et juba praegu on tegelikult olemas võimalus, et haigekassa kulul saab last 60 kalendripäevaks aastas hooldusravile viia. Miks ometi keegi polnud talle sellest võimalusest juba varem iitsatanud?!

Eve võttis pakkumise vastu ja on väga rahul. Mõödunud aasta lõpus oli tal Triinu sünnist alates esimene isiklik puhkus – kaks kuud. Selle aja otsustas Eve kasutada enda ravimiseks. Läks kõigepealt psühhiaatrikliinikusse,

et püüda jagu saada depressioonist. Üritas tohtrite abiga paika sättida unerežiimi. Ja siis puhata, puhata, puhata – et peatselt uuesti jätkata. Ent kahekuulise taastumisaja lõppedes tundis Eve, et on endiselt suures mustas augus. Ja et ta ei pääse sellest välja.

VAID TAGASILÖÖGID

“Ma saan mõistusega aru oma veast – ma ei ole osanud olukorraga leppida. Mida rutem vanem juhtunuga lepib, seda lihtsam on tal edasi minna. Minul läheb leppimine ääretult raskelt. Ma tunnen läbipõlemist, läbikukkumist, ma ei näe väljapääsu. Väljapääsu ei olegi. Lapse seisund ei anna ju vähimatki positiivsust. Midagi ei parane. Ees on oodata vaid uusi operatsioone. Ajutisi hooldusasutusi. Ja kõige hullem, sellise lapse korral probleemid ka ajaga mitte ei lahene, vaid süvenevad. Valgust tunneli lõpus ei ole.”

Sünnitama minnes lootis ju pere saada terve lapse ja mõttes oli seegi, et oodatav teine tütreke ei jää pesamunaks. Kõik võinukski nii olla, kui vaid sünnitusabiga oleks läinud paremini. Veel hullem on aga Eve meelest see, et ka nii suurte kahjustustega sündinud lapse käekäik võinuks olla palju parem, kui ta oleks õigel ajal vajalikkude abi saanud. See kõik on aga nüüd vaid tagantjärele teadmine. Ilmselt on nii ränkade kahjustustega laste abistamine ka meie meditsiinisüsteemis alles uus kogemus. Varem sellised lapsed kuigi pikalt ei elanud ja nüüd nende esimeste puhul ei teata lihtsalt, kuidas neid aidata.

Eve toob näite, et märkas juba mitu aastat tagasi, et Triinu puusad olid hakanud liigutamisel imelikult plöksuma. Loomulikult rääkis ta sellest arstidele, ent tohtrid ei osanud asjast kuigi palju arvata: plök-

PUUTEPUNKTIDE ARVATES EI TOHIKS HAIGLASTEST NII KEERULISTE PUUETEGA SÜNDINUD LAPSI LIHTSALT NIISAMA VANEMATEGA KOJU SAATA JA KOGU EDASIST TOIMETULEKUT VAID PEREKONNA HOOLEKS JÄTTA.

SELLISTELE PEREDELE PEAKS JUBA HAIGLAS APPI TULEMA MEEDIKUTEST JA HOOLEKANDESPETSIALISTIDEST KOOSNEV MEESKOND, KES PROGNOOSIB, MIS EDASI JUHTUMA HAKKAB, SELGITAB VANEMATELE OLUKORRA ÜKSIKASJU JA PAKUB VÄLJA LAHENDUSI, KUIDAS EDASI MINNA. HAIGLA SOTSIAALTÖÖTAJA POETATUD LAUSE “VÖITE LAPSE KOJU VIIA VÕI SOOVI KORRAL KA TEMAST LOOBUDA” POLE KINDLASTI PIISAV.

KUIGI PEREKONNASEADUS KOHUSTAB VANEMAID OMA ABI VAJAVATE LASTE EEST IGAL JUHUL ISE HOOLITSEMA NING ÜLDJUHUL SOOSIB TÄNAPÄEVANE ELUFILOSOOFIA KÕIKIDE PUUETEGA INIMESTE ÕIGUST KASVADA JA ELADA KODUS, PEAKS ÖÖPÄEVARINGSE JA ÜLISUURE HOOLDUSVAJADUSEGA PUUETEGA LASTE PUHUL SIISKI NÄGEMA PEREDELE ETTE VÕIMALUSE, ET LAPS SAAB VIIBIDA PÕHIOOSA AJAST SPETSIALISTIDE HOOLE ALL.

KINDLASTI EI TOHIKS AGA SELLISE VÕIMALUSE EELTINGIMUSEKS OLLA SEE, ET VANEM PEAB LAPSEST LOOBUMA VÕI LASKMA KOHTU KORRAS ENDALT TEMA KASVATUSÕIGUSE ÄRA VÕTTA.

EESMÄRK PEAKS OLEMA, ET RASKE PUUDEGA LAPSE KÕRVALE EI TEKIKS JUURDE UUSI INVALIIDE TEMA EMA JA VÕIB-OLLA KA TEISTE LÄHISUGULASTE NÄOL.

Vahel iga paari minuti järel aspireerimist vajav, krambitav ja valudes vaevlev laps on aastaid nõudnud ema ööpäevaringset tähelepanu. FOTOD: WWW.VEDUR.EE

suvad, siis plöksuvad! “Tuulasin meeleheitlikult internetis, kuni viimaks leidsin ühelt USA eriti raskete puuetega inimeste taastusravikeskuse kodulihelt juhised, kuidas spastilise ja lamaja lapse seisundit asendiraviga stabiilsena hoida, et pinges lihased reieluid liigesepesast välja ei rebiks,” räägib Eve. “Oleks ma varem tulnud selle peale, et tekitada lapsele konnaasend või panna jalgade vahele kas või poroloonitükk, mis hoiaks ta jalgu laiali. Nüüd on Triinul puusad paigast ära,

see tähendab, et absoluutselt kõik liigutused – tõstmine, mähkimine, keeramine on seotud valuga. Meeletult raske on elada koos lapse pideva valuga,” ohkab Eve.

TEGEMATAJÄTMISED

Eve arvates oleks hädavajalik, et sellise lapsega emale oleks toeks vastava ettevalmistusega meeskond, kes suudaks koos lapsega areneda. Kes juhiks ema samm-sammult edasi ja annaks nõu: lapse seisund on nüüd selline, peaksi-

me tegema seda jne. Praegusel juhul üritab ema omaette ja ise probleemidega hakkama saada, kuuleb üht-teist siit ja sealt, kuid ühtset ja kompetentset juhendamist ei ole.

Aga emade jaoks on see nende üks ja ainus kogemus, nad ei oska ju harvadel kohtumistel füsioterapeutide ja teiste spetsialistidega, kas või rehabilitatsiooniplaanide koostamisel ise küsida, mida täpselt teha või kuidas lapse võimalikku seisundi halvenemist vältida. Nad ju isegi ei aima, mis kõik võib ees seista. Emad pole ju arstid. "Ja siis kuuleb veel hästi sageli seda, et kus te varem olite, miks te ei küsinud? Aga kuidas ma oleksin pidanud teadma, et ma pean Triinu vaagnaprobleemide ennetamiseks arstilt küsima, ega juhuslikult ei oleks nüüd tarvis teha talle asendiravi? Et ega juhuslikult ei ole olemas niisuguseid spetsiaalseid rihmu, mida saab kasutada selleks, et reieluu paigast ära ei nihkuks – mis, nagu tagantjärele tean, ongi olemas! On ikka kole mõelda, et mitte ükski spetsialist meile neid võimalusi ei soovitanud," on Eve nõutu.

Eve jaoks oli veel üks suur tagasilöökk see, kui Triinul kadus võime suu kaudu süüa. Lastehaiglas õpetasid logopeedid Evele lapse neelamisfunktsiooni stimulatsiooni. Väikse sõrmega lapse keelepäril mängides õnnestuski viimaks tunda, et laps neelatab koos sõrmega. Triinule hakati väikestviisi piima suhu tilgutama. Asi näis edenevat, kuni ühel hetkel hakkas laps toitu välja laskama. Ilmselt oli põhjus taas spastika, mis seekord mõjutas kõri piirkonda. Eve ei tea, kas oleks olnud mõeldav seda mingil moel leevendada, aga praeguse seisuga on lapse alalõualuu spastilisuse tõttu nihkunud, mis teeb ühtlasi võimatuks häälikute moodus-

tamise. Selleks, et Triin üldse süüa saaks, pidi ema lubama talle paigaldada maosondi.

Eve meelest on emal ääretult raske võtta vastu otsuseid, mis sugust meditsiiniabi lapsele küsida. Olgu või seesama sondi ehk gastrostoomi paigaldamine. Haiglast koju jõudes tuli sond lapsel ühtäkki kõhust välja ja Evel ei jäänud taas muud üle, kui see omaenese tarkusega uuesti tagasi panna. "Mis üle jääb, tuleb lihtsalt olukorrale reageerida. Proovida see kätevääril ise tagasi panna või sõita uuesti haiglasse, mis on omaette ettevõtmine. Korra ma ju tõesti nägin haiglas pealt, kuidas sondi paigaldati, aga et keegi oleks juhendanud, mida või kuidas teha, kui see välja tuleb, seda küll polnud. Ega meil ju palju ei räägita."

MIS SAAB EDASI?

Viljandi lasteabikeskusega on kokkulepe, et Triin saab jääda sealsete lasteaiapäetajate ja hooldajate juurde kuni selle aasta lõpuni. Eve polnud vaimselts valmis laskma kohtul Triinu hooldeasutusse paigutamiseks oma vanemlikke õigusi ära võtta ja seetõttu tuleb lapse kohamaks, 1000 eurot kuus, maksta perekonnal ja kohalikul omavalitsusel kahepeale. Eve on südamest tänulik Pärnu linnavalitsusele, kes nõustus võtma 600 eurot sellest igakuisest summast enda tasuda. Ülejäänud 400 euro osas tuleb perekonnale appi üks heategevusorganisatsioon. Eve on ju vahepealsete aastatega kaotanud töö ja tegelikult ka töövõime. Selle taastamine on omaette väljakutse.

Triinul on ajutises kodus läinud kenasti. Ainult viirused kipuvad kimbutama, nagu ikka, kui lapsed lasteaeda viiakse. Eve on neil puhkudel temaga juba Viljandi haiglaski olnud. Uus mure on Evel see, et tütreke on kasvanud ja kaa-

luski juurde võtnud. Nüüd juba 14-kilose lapse süles kandmine pole aga Evele vähemalt praegu jõukohane. Tunnistada aga, näiteks haiglas, ödedelegi, et ta lihtsalt ei jaksa oma last tassida, on jälle miski, mis ahasust tekitab. Kehakaalu tõus on toonud kaasa ka vajaduse korrigeerida krambilavi. Selleks tuleb aga sõita Tartusse, teha uued analüüsid. Kõik see on lamava ja igasugust väntsutamist halvasti taluva lapsega vaevarikas.

Loomulikult kannatavad Triinu üliraske seisundi ning Eve muserdatud psüühika ja räsitusel kõigil pereliikmed. Õnneks on vanem tütar vahepeal märkamatult suureks saanud ja elab oma elu. "Abikaasa on pikalt kodust eemal ja kõiki igapäevamuresid vist enam ei adugi. Viimasel ajal on ta hakanud kurtma, et ma pole enam üldse see inimene, kellega ta omal ajal abiellus," nimetab Eve veel ühe painava mure, mille on kaasa toonud Triinu

Oma kuuenda eluaasta veedab Triin kodust eemal, Viljandi lasteabikeskuses, et kurnatud ema saaks oma tervise tagasi kokku lappida.

FOTO: SIGNE VAABEL

ON KOLE MÕELDA, ET MITTE ÜKSKI SPETSIALIST MEILE NEID VÕIMALUSI EI SOOVITANUD.

sünnitrauma. "Eks lakkamatu stress, vaimne ja füüsiline pingeline ja kogu see abitu masendus on mind loomulikult muutnud. Ma peaaegu enam ei suuda ka ise uskuda, et olen korraliku haridusega naine, kunagi oma erialal töötanud spetsialist, kes tundis huvi töö, ühiskonna ja ilmaelu vastu. Mulle on juurde tulnud 30 kilo, olen ka välimuselt hoopis teine. Ei saagi enam olla seesama inimene ja seda endist ei tule kahjuks enam kunagi tagasi. Nii raskes seisus laps pöörab paratamatult kogu elu pahupidi. Jah, ka mees jääb paratamatult tagaplaanile, sest kogu jaks kulub vaid lapse hooldamisele."

Eve lisab, et armastab kogu hingest Triinut ja kui juba läks nõnda, et laps tuli siia ilma nii kasinate võimalustega, on tema suurim soov pakkuda talle omalt poolt parimat, olgu see mis tahes hinnaga. Aga selleks, et anda, peab Eve esmalt ise uuesti jalule tõusma. **Anne Lill**

Elteade

Järgmises numbris jagab dr Pille Varmann Lääne-Tallinna keskaigla psühhiaatriakeskusest oma kogemusi puuetega laste emade läbipõlemisohust. Ta on aastakümneid ravinud raskete puuetega lapsi, neid esimesi, keda uue aja vanemad enam ära ei andnud, vaid koju kasvatada võtsid. Nüüdseks kuulub dr Varmanni patsientide hulka aga ka nende laste vanemaid, eriti emasid.

HAIGEKASSA TASUSTAB ÜLIRASKETE PUUETEGA LASTE KAHEKUULIST HOOLDUSRAVI

PÄRNU HAIGLA HOOLDUSRAVIOSSAKONNA JUHATAJA MARGIT SEPPIK JULGUSTAB KÕIKI VANE-MAID, KES OMA RÄNGA PUUDEGA LAST KODUS HOOLDAVAD, SEDA VÕIMALUST PROOVIMA.

Igas maakonnas on olemas hooldusravihaiglad või -osakonnad ja kui te usaldate sealset personali, viige kindlasti oma laps selleks kaheks kuuks hooldusele. Saate veidigi oma elurütmi kohendada, lihtsalt puhata ja ennast laadida.

Kui te ei tea aga, kas haiglat ja personali usaldada, siis olge julged, võtke nendega ühendust, käige kohapeal, rääkige inimestega ja vaadake ringi. Võib-olla siiski leiate hooldus- haigla näol endale toetaja.

Loomulikult pole hooldus- haigla lasteaed ega kool ning seal pakutakse siiski vaid puhtalt tervishoiuteenust, hooldusravi. Seda sai meie juures kahe kuu vältel ka Triin.

ESMASED HIRMUD

Triinuga oli meil väga positiivne kogemus. Triinu ema uuris meilt esiteks, kas nii väikse lapse korral on hooldusravi üldse mõeldav. Loomulikult oli ta algul hirmul, kas laps lepib elumuutusega, kas meie saame hakkama. Alustuseks palusime tal kirja panna kõik tegevused, mida ta kodus lapsega teeb, et me ei hakkaks jalgratast leiutama, vaid võtaksime üle selle, millega laps on harjunud. Seejärel arutasime vanemõe ja osakonna ödede-hooldajate ümarlaual, kuidas me Triinu hoolduse korraldame ja mida see mei-

le kaasa toob. Triinu suur pluss on siiski see, et ta hingab iseisvalt, tal on olemas kõharefleks ja ta annab ebamugavustunde korral märku häälitsemisega. See sisendas meile kindlust, et saame hakkama.

Leidsime lapsele ilusa palati, panime sinna rahustava taustamuusika. Klassikaline muusika on kindlasti hea laste jaoks, kellel on pidev krambilavidus. Tegime talle asendiravi, väikest kehakultuuri voodis, kõik sujus. Sondiga toitmisel, aspireerimisel – saime hakkama. Kui lõpuks Triinu aeg meie majas täis sai, saatsime ta ära kui pereliikme.

UUS PERSPEKTIIV

Tulevikus tahaksimegi ühe suunana oma osakonnas arendada just selliste üliraske- te puuetega laste hooldust ja intervallhooldust. Oleme seda mõtet arutanud ka Pärnu haigla juhtkonnaga. Meie hoonet renoveeritakse praegu ja järgmise aasta keskpaigas saame uues tiivas juurde 103 voodikohta. Seal tahamegi hakata pakkuma intervallhooldust neile raskelt haigetele lastele, keda vanemad kodus hooldavad.

Pealegi, pole mõtet pead liiva alla peita – vajadus sellise teenuse järele üha kasvab. Meditsiin on nii kõrgelt arenenud, et ellu jäävad ka väga väikse sünnikaaluga ja muudel põhjustel üliraskestes seisus sündivad lapsed. Samas on ka õendus ja põetus tänapäeval nii kõrgel tasemel, et need lapsed elavad kaua. Varem nad lihtsalt lahkusid väga kiiresti.

Margit Seppik

Ravi saamiseks tuleb pöörduda otse haigla poole.

RATASTOOLITÜDRUK, KES OSKAB MURED EELISTEKS MÄNGIDA

ALINA POKLAD (24) ON NAGU SÄRAV ELAV-HÖBEDATILK. SÜNNIST SAATI LIIKUMISPUUDEGA NAINA SAAB HAKKAMA KÕIGE SELLEGA NAGU TERVEDKI, JA VEEL ENAM. ALINAL ON LIHTSALT ERILINE OSKUS LEIDA IGAS ASJAS VÕIMALUS.

Alina on lõpetanud Tallinna tehnikaülikoolis infotehnoloogia eriala ja on programmeerijana arvestatav spetsialist. Ta käib tööl ja täiendab end nädalavahetusesti samas ülikoolis magistriõppes. Alina teab, et kui puudega inimene tahab elus läbi lüüa võrdset tasemel tervetega, peab ta olema neist igas asjas ja igal hetkel vähemalt sammukese ees. Seda nii teadmiste ja isikuomaduste, aga ka paindlikkuse ja kohanemisvõime poolest.

Alinal on vedanud. Ta poleks see, kes ta praegu on, kui tema perekond poleks temasse juba lapsepõlvest peale nii palju positiivset suhtumist süstinud. Ja muidugi ka nii enastsalgavalt abiks olnud.

Ema-isa ja seitse aastat vanem vend on Alinale sisenandanud, et kõike annab korraldada, kõigega on võimalik hakkama saada – tuleb ainult valida parim lahendus.

Täiesti uskumatu, aga nii tööl kui ka ülikoolis loenguil käies saadab Alinat igapäevaselt ta oma ema. "Oleme selle asja läbi arutanud ja teinud otsuse, et kuna minul on nüüd juba hea

haridus ja võimalik leida tasuvamat tööd, emal on aga eesti keel nõrk ja tal pole ka eriharidust – ta on ju minuga algusest peale kodus olnud –, siis tema toetab mind ja mina käin tööl, teenin," selgitab Alina.

PUUE TULI OOTAMATULT
Umbes aasta vanuseni ei osanud Alina vanemad arvata, et tüdrukul on midagi viga. "Vend oli ees terve ja ka mind kasvatati nagu tervet last. Ema küll muretses, et minuga on midagi nagu teisiti, aga meedikud arvasid, et iga laps areneb isemoodi, küll tuleb kõik pikkamööda. Kui oli aeg jalgele tõusta, aga mina seda ei teinud, siis hakkaski selguma, et midagi on siiski teisiti," räägib Alina, kelle jalad ei hakanudki teda selle sõna otseses mõttes kunagi kandma.

"Võib-olla aga just tänu sellele esimesele aastale läkski nii, et mind on alati võetud tavalise lapsena. Vanemad panid mu tavakooli. Kogu mu sõpruskond, koolikaaslased, venna sõbrad olid terved, mind võeti alati samaväärsena, ma harjusin olema võrdne võrdsete seas," analüüsib Alina nüüd oma koolipõlve ja selle mõjusid tema kujunemisele.

Neljanda klassi lõpuni käis Alina iga päev koolis. "Edasi tulid aga ainekassid ja Lاسنامäe koolis, kus ma õppisin, ei pääsenud ma enam treppidest üles-alla liikuma. Siis jäin koduõppele, õpetajad hakkasid minu juures kodus käima ja kooli pääsesin vaid vahete-

vahel," meenutab ta. Ometi oli Alina hakkaja, lahtise peaga ja andekas igal alal ning ka õpetajad andsid sellise õpilase jaoks endast maksimumi. Alina lemmikained olid keeled, keskkooliaega jääb ka tema esimehe, paraku avaldamata jäänud raamat.

"Omast kogemusest võin küll kinnitada, et kui lapsel on mõistus ja psüühika korras, siis peaks ta igal juhul käima tavakoolis, mitte erikoolis, kus tema suhtlemisring piirub vaid erivajadustega ja kus ta seeläbi kaotab kindlasti osalemisjulgest, pealehakkamist," soovib Alina. "Mina olen alati asjadesse suhtunud nii, et kui mu ellu tulevad uued inimesed, siis räägin alati kohe neile endast, kuidas minuga asjad on, mida ma saan ja mida ei saa teha. Nii on kõige selgem ja lihtsam," selgitab ta.

TÖÖL KOOS EMAGA

Alina esimene päris erialane töökoht pärast bakalaureusekraadi saamist oli maksu- ja tolliametis, kus ta veebruari algusest programmeerijana töötas. Varem oli ta teinud juhuslikumaid töid, olnud küsitleja ja andmesisetaja. Noore naise põhimõte on olnud, et tuleb olla aktiivne, aga hästi paindlik. Ka elatist tuleb teenida sellega, millega just võimalik.

Maksu- ja tolliameti uus büroohoone võimaldas ratastooliga hästi liikuda, Alina jaoks kohendati kabineti sisustust, tehti töölaud natuke madalamaks jne. "Mind võeti

Koos teiste oma-suguste noorte ja aktiivsete lihahäigetega püüab Alina aidata kaasa, et tulevikus ei peaks temasugused inimesed hooldekodus elama, vaid saaksid vajaliku toe, et käia tööl ja tegutseda iseseisvalt.

FOTO: HEIKO KRUSI

väga hästi vastu, ma sain teha sellist tööd, nagu olin unistanud, ise otsustada, materjale läbi töötada," jagub tal kolleegide kohta kiidusõnu.

Ometi tuli Alinal käia tööl koos emaga. "On vaja kedagi, kes aitab mind hommikul autosse ja töö juures autost välja, õhtul jälle autosse, päeval sööklasse ja samuti tualetti, kus ma ei saa päris iseseisvalt hakkama," räägib noor spetsialist. "Ema istus kogu minu tööaja koridoris, luges, õppis eesti keelt. No muidugi oleks parem, kui ka tema saaks siiski kas või mingil määral oma elu elada, ise töötada. Nii tekiski unistus, et võiks olla selline töökoht, kus saaksin vähemalt osa ajast töötada kodus," räägib Alina mõttest, mis viis teda uute töötuskohtade otsinguteni. "Eelmises töökohas meeldis mulle väga ja kahju oli lahkuda. Aga elu ise pani lihtsalt asjad paika, eelmisest nädalast olengi nüüd eraettevõtja, FIE, kes osutab programmeerimisteenust firmadele, kes seda minult ostavad," selgitab Alina uusi tööperspektiive.

TULEB OLLA PAINDLIK

Ka erialavalik tulenes Alina jaoks tegelikult just paratamatust. Gümnaasiumi lõpetades oli tal õigupoolest sihikul kaks unistust: õppida psühholoogiaks või keeli. Esimesel juhul võinuks temast saada nõustaja, teisel juhul tõlk või õpetaja. Nende alade jaoks tulnuks astuda Tallinna ülikooli. Kuid paraku pani elu taas asjad paika – loengud toimusid põhiliselt ülikooli vanas õppehoones, kus Alina poleks oma ratastooliga iseseisvalt liikuda saanud. Näiteks õpetajana poleks ka hilisemast töötamisest midagi välja tulnud, sest kuidas ta koolimajades liiguks?!

"Üks mu gümnaasiumiaeg-

EESTIS ELAB 113 600 OSALISE VÕI TÄIELIKU TÖÖVÕIMETUSEGA INIMEST

Töövõimetus põhjuseks on:

Tugi- ja liikumisaparaadi haigus (liigesepõletik, reuma, vigastused jm) **52 900**

Südame- ja vereringehaigus **18 200**

Vaimne haigus ja häire **14 200**

8500 Muu raske haigus (vähk, aids, Parkinsoni tõbi jm)

Seedetrakti haigus 4700

Kopsu- ja hingamisteede haigus 3700

Nägemis-, kuulmis- või kõnehäire 3600

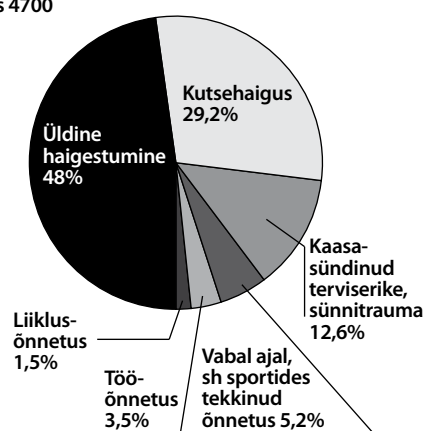
Suhkurtõbi 3300

Langetõbi 1700

Kuulmis- ja kõnehäire 1400

Naha haigus, allergia jm 1400

Haigestumise või puude põhjused (%):

113 600-ST TÖÖVÕIMETUSEGA INIMEST TÖÖTAB 34 900 (VÄHEM KUI IGA KOLMAS)

Neist on

Seadme- ja masinaoperaatorid 5800

Lihttöölised 5500

Teenindus- ja müügitöötajad 5200

Oskus- ja käsitöölised 5000

Tippspetsialistid 4700

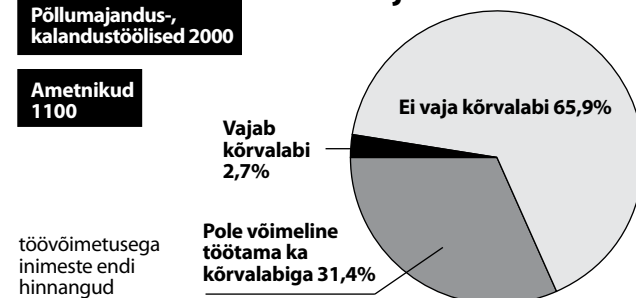
Keskastme spetsialistid, tehnikud 3100

Kõrgemad ametnikud ja juhid 2500

Põllumajandus-, kalandustöölised 2000

Ametnikud 1100

Kõrvalabi vajadus töötamisel:

töövõimetusga inimeste endi hinnangud

ne armastatud õpetaja põhjendas, et peaksin kaaluma infotehnoloogiat. Et sellel alal saan hiljem vabamalt tegutseda. Saingi tasuta õppekohale. Esimene aasta oli aga suur väljakutse. Ma sain õppida vaid tänu sellele, et kursusekaaslastel mind mööda treppe vedasid, sõna otseses mõttes auditooriumisse tõstsid. Õnneks on Tallinna tehnikaülikoolis palju noormehi, kes mõtlesid, et see on tark valik," muheleb Alina. Ja kiidab siis tehnikaülikooli taevani: "Peatselt valmis aga uus õppehoone, kus liikumistakistusi ei ole. Liftid-platvormid pandi ka teistesse majadesse. Ülikoolis on tööl inimene, kelle poole saab pöörduda, kui tunniplaanis on loengukohad, kuhu liikumispuudega tudeng ei pääse. Siis muudetakse tunniplaani, valitakse sobivad ruumid." Võrdluseks toob ta näite, et kui ta õppima asumist kaaludes Tallinna ülikoolist uuris, kas loengukohti oleks võimalik vajaduse korral muuta, siis sealt vastati, et ühe tudengi pärast seda kindlasti teha ei saa.

Ometi ei lahenda ülikooli sees olevad võimalused puudega inimese jaoks veel kõiki probleeme. "Kuidas bussi ja sealt maha saada, kuidas läbida lumine või lõrtsine tänav? Nii ongi ema ikkagi see päästeingel. Mulle on määratud ka tugiisik, kuid tasu saab ta vaid 60 tunni eest kuus. See teeb kaks-kolm tundi päevas. Tööl ja koolis käimiseks sellest ei piisaks. Tugiisik aitab mind mõnikord kodus, kui ema-isa väljas käivad. Ta on noor inimene nagu mina ja vahel võtame koos vahvaid asju ette," räägib Alina.

Nii tuleb Alina praegu kõigega toime. Ent mis saab edasi – kui ema näiteks enam tütre kõrval olla ei jaksa? **Tiina Kangro**

Kuidas edasi?

Järgmises numbris räägib Alina ühest oma ideest, kuidas oleks võimalik luua liikumispuudega täiskasvanute jaoks niisugused tugistruktuurid, mis toetaksid nende iseseisvust ja võimaldaksid neil osaleda ühiskonnaelus, töötada ja hoolitseda oma igapäevavajaduste eest ka siis, kui ennastsalgavat ema-isa ühel hetkel enam kõrval ei ole.

Kiri "Puutepunktile"

/---/

Ühel päeval saabus meie õuele kohtunik koos sotsiaaltöötajaga ja palus, et aitaksin neil tütrega suhelda. Ta on kõnetu. Jäi juba varsti pärast sündi sünnitushaiglast saadud pisikust mädasesse meningiiti. Nüüd on ta 34-aastane. Epilepsia, sügav vaimne alaareng, ta on kõnetu, passiivne, ei huvitu millestki. Kui midagi tahab, näitab näpuga. Rahulolematuse korral peksab pea veretele. Puhtust ei pea, vahel käib tualetis, aga suurem osa tuleb pükstesse. Mähkmeid ta ei pea. Kui tuleb psüühikahäire, siis lõhub asju. Toit tuleb peenestada, tuleb sööta. Põhitegevuseks on tal paberite rebimine. Väljas pole viis aastat käinud.

Mulle öeldi, et pean nüüd kohtus kõiki tütre pensionist tehtud oste tõendama tšekkidega. Tuleb esitada aruanne koos tõendusmaterjalidega, et tütre vara ja raha on enda omast rangelt lahus hoitud. Küsiti, mis on üldse tema vara. Olen tütre eestkostja 2003. aastast. Ta on lapseeest invaliid, 100 protsenti töövõimetu, sügava puudega. Kogu selle 34 aasta jooksul tulin temaga toime ja võisin ise otsustada, mida meil vaja. Keegi pole kunagi küsinud, kas on abi tarvis.

Elame maal, mugavusteta majas, suvel pole kaevus vett, ahiküte. Abikaasa on 72-aastane, nüüd ka sügava puudega, vajab jälgimist ja kõrvalabi. Ta töötas aastaid mitmel kohal ja puhkusteta, et saaksime haiget last kodus pidada. Minul on mõlemad põlved proteesitud. Kõrge vererõhk, luud moonduvad, sest haiget last on tulnud aastaid tõsta ja tassida. Närvid on nüüd uue seaduse pärast täitsa sassis. Kõik läheb meelest, ei suuda enam keskenduda. Pidevalt vasardab peas, et jõuaks veel püsti seista. Olen 67.

Ega meil pole midagi muutunud, ainult see seadus on uus. Toidu teen ikka kõigile koos, keedan või küpsetan. 34 aastat on meil kõik ühine olnud. Temale saavad suhu ikka paremad palad. Ta ju suur laps! Kotletid maitsevad talle. Kuidas teha vahet, mis on minu või mis tema oma – siis tuleb ta kuskile kinni panna ja talle jaopärast anda. Kui ta haiglas oli, seoti ta voodi külge. Pärast olid jalgadel vorbid. Minu vanuses emad, kes on nii kaua selliseid puudega, mõistuse ja oskusteta lapseeest invaliide kasvatanud, pole ka parema tahtmise juures suutelised seda seadust täitma. Maal ei saagi tšekke. Neid lihtsalt pole.

Kuidas on Eesti vabariigis selline seadus? Mind on saadetud isegi hr Pevkuri vastuvõtule Tallinna Estonia talveaeda. Seal ta tänas ja kirjutas tänukaardile "Jätka-ke samas vaimus!". Aga nüüd enam ei saa! Ka kohtunik ütles, et olen tegelikult selle töö eest medalit väärt, aga ma pean mõistma – seadus lihtsalt nõuab nüüd nii! Mida ma pean tegema? Olen täiesti meeletu. Kust saada need tšekid? **Tütre eestkostja ääremaalt**

NAGU "OOTA SA!" MULTIKAS: PÖÖRA AGA TASKUD PAHUPIDI!

UUS PEREKONNASEADUS ON JÕUS OLNUD JUBA POOLTEIST AASTAT, KUID SELLE PARAGRAHVIDES KIRJAS OLEVAD NÕUDED EESTKOSTE KOHTA HAKKAVAD PALJUDELE ASJAOSALISTELE ALLES NÜÜD KOHALE JÕUDMA.

Kuigi on kuulda, et eestkoste aruannete pärast järsult suurenenud töömahust on kohati rabatud ka halduskohtud, on suurima šoki osaliseks saanud siiski just täisikka jõudnud puuetega laste vanemad, kes jätkavad oma lapse eest hoolitsemist, kuid peavad nüüd seda tegema ühtäkki hoopis teisiti kui varem – iseenda ja oma suureks saanud lapse rahasid eraldi hoides ning kõiki kulutusi kohtule tõendades.

Arusaadavalt on seaduse mõte üllas: hoida ära, et keegi puudega inimesi ja nende raha ära kasutada ei saaks. Eks selliseid lugusid on ju kuulda olnud, kus kurikaelad mõne lihtsameelse eide-taadi või ka vaimupuudeliselt haneks tõmbavad ja neilt raha või muudki välja petavad.

Kas aga niisama kohalt võiks oma puudega lapse suhtes talitada ka mõni lihane ema-isa, kes sedasama last sünnist saati hooldanud ja hoidnud ning nüüd, lapse täisealiseks saamise järel tema eestkostjaks määratud? Uurisime kohalikest omavalitsustest üle Eesti, kas selliseid juhtumeid on ette tulnud, kuid ei kuulnud ühestki.

Ometi on seadus kõigile sama. Nii et kui leiate end ühel päeval oma täisealiseks saanud,

kuid mitte päris iseseisva lapse vanema rollis, käärige aga käised üles ja asuge tõestama, et te pole paha peal väljas. Just nagu vembumehest multika-hunt, kes pööras taskud pahupidi kohe, kui miilitsaautot nägi.

Seaduse üksikasjade kohta annab teile nõu MTÜ Eesti Eestkostete jurist Elina Madal.

Paljud vanemad pole oma täisikka jõudnud teovõimetutele lastele eestkostet vormistanud ja on neile lihtsalt lapsevanemad. Kas nad rikuvad sellega seadust?

Eestkostete vormistamist ei ole kuskil kohustusena kirjas, aga see oleks igati mõistlik, kui tegu on inimesega, kes vaimupuude tõttu ei saa aru rahast, tehingutest, nende tähendusest ja tagajärgedest. Selleks, et tema õigused ei jääks kaitseta, oleks mõistlik seada eestkostete. Samas seadus ei ütle, et see on ainuke võimalus piiratud teovõimega inimese õigusi kaitsta. Kergematel juhtudel võib puudega inimene anda teatud tehingute tegemiseks volikirja. Kohus on see, kes hindab, millist varianti on õige kasutada.

Tähtis on mõista, et eestkostja on esindaja. Seaduse järgi oli ema ka oma kuni 18-aastasele lapsele seaduslik eestkostja. Sellest hetkest aga, kui laps saab 18, lõpeb eestkostete ära. Vanusest tulenevalt peaks inimene edaspidi suutma iseseisvalt toime tulla. Kui tema seisund seda aga ei võimalda, peab keegi teda aitama ja selleks ongi vaja eestkostjat. Esindaja ehk eestkostja määramine käib kohtu kaudu.

Normaalne vanem ju hoolitseb oma puudega lapse eest niikuinii nii hästi, kui vähegi jaksab. Mis olukordades võiksid tema õigused kaitseta jääda?

Võtame kas või sellise näite. Võib tekkida olukord, et vai-

mupuudega inimene kujuneb perekonna kõige rikkamaks liikmeks. Teistel, näiteks kodusel vanemal, ei pruugi vara ega sissetulekuid ollagi, temal aga on. Tema raha ei tohi aga seaduse järgi teiste jaoks kasutada.

18-aastaseks saanud inimene peaks oma pensioni ise välja võtma ja seda ise kasutama, lapsevanem ei tohiks tema pensioni enam puutada. Samas, kui puudega inimene pole iseseisvalt otsustusvõimeline, võib tema esindaja kasutada seda pensioni tema vajaduste katteks, küll aga tuleb kulutustele tõendusmaterjal kõrvale võtta, näitamaks, et see raha tõepoolest on kasutatud tema jaoks. Kui raha jääb üle ehk tema ülalpidamiseks ei kulu kogu raha ära, siis tuleb ülejääk säilitada ja paigutada kasumit teenima.

Kas kohustus tõendada dokumentaalselt täisealise poja või tütre pensionist tehtud kulutusi laieneb ka vanematele, kes pole ametlikult eestkostjaks vormistatud?

Jah. Kui kohus saab kust iganes teada, et on olemas sellises seisundis inimene, kes ei saa ise oma rahaasjadest aru, siis inimene, kes on seda raha kasutanud, peab asuma tehtud kulutusi tõendama. Vastasel korral võidakse öelda, et tegu on omastamisega, sellel võib olla kriminaalne taust.

Seadus nõuab, et täisealiste inimeste varad ja raha tuleb hoida lahus. Kui alla 18-aastase puudega lapse raha laekub vanema pangavarvele, siis pärast täisealiseks saamist oleks õige seada talle sisse eraldi pangakonto. Et oleks lihtsam jälgida, kuidas rahad liiguvad. Ja ka aruannet on nii kergem teha.

Milles seisneb järelevalve eestkostjate üle? Kes neid kontrollib?

Uue seaduse järgi kontrollib eestkostjaid kohus. See käib nii,

Jurist Elina Madal soovib vanematel mõelda oma puudega laste rahaasjade korraldamisel ka sellele, kuidas kindlustada neile äraelamine tulevikus, kui perekonna tuge enam ei ole. FOTO: WWW.VEDUR.EE

Huvitav punkt seaduses

 Perekonnaseaduse § 206 sätestab, et eestkostetava varaliste ja isiklike õiguste ning huvide kaitsmise kõrval on eestkostja kohustusteks "muu hulgas ka hoolitsemine selle eest, et eestkostetav saaks vajalikul määral ravi- ja sotsiaalteenuseid".

 Kas siin ei peitugi suurepärase võimalus hoolitsevate sugulaste jaoks nõuda seadusele näpuga näidates nii riigilt kui ka omavalitsustelt paremat tööd sotsiaalsüsteemi arendamisel?! Kui seadus nõuab otsesõnu eestkostjalt, et ta peab hea seisma selle eest, et tema hoole alla usaldatud puudega inimene saaks piisaval määral ravi- ja sotsiaalteenuseid – neid teenuseid osutavad aga sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt riik ja kohalikud omavalitsused –, siis peitub siin eestkostjate jaoks võimas hoob: tuleb nõuda volitatud instantsidelt, et nad neile seatud ülesandeid täidaks. Tuleb välja, et eestkostjatel on lausa seaduslik kohustus olla võimas survegrupp. Eestkostjad, ühendage oma jõud! Vastasel korral rikute te seadust. **PP**

et kord aastas peab eestkostja esitama aruande, kus on kajastatud kõik eestkostetava varaga toimunu. Lähtuma peab põhimõttest, et eestkostetava vara ei tohiks väheneda ja kogu eestkostja tegevus peaks olema suunatud eestkostetava vara suurendamisele. Kui vara hakkab vähenema, siis võib tegemist olla probleemiga. Seda kohus siis kontrollibki.

Kuidas vältida vara vähenemist, kui inimese ainus vara ongi vaid igakuine töövõimetuspension? Millestki tuleb ju ka elada?

Vara kasutatakse inimese ülalpidamiseks. On täiesti normaalne, et pension kulubki igakuiseks toimetulekuks. Kui aga kogu raha ei kulu ära igapäevaste vajaduste katmiseks, siis peaks ülejääk alles püsima. Ülejääki ei saa kasutada teiste pereliikmete jaoks. Ka ei ole lubatav teha sellest mõttetuid kulutusi sellele, mida eestkostetav tegelikult ei vaja.

Kas kuu lõpuks kasutamata jäänud raha tuleb ülejäägiks lugeda ja see tuleb kohe kasumit tootma panna?

Mõistlik on pidada jooksvat arvestust, näiteks rahapäeviku vormis. Kohus küsib aruannet kord aastas. Paremini on kulud kirja panna jooksvalt, sest on keeruline hakata kuluseid aruandeaasta lõpus kokku panema ja alles siis meelde tulema, mille peale üks või teine summa kulus. Samas ei tähenda jooksev arvepidamine seda, et iga kuu lõpuks peaks eestkostetava sissetulek jõudma nulli. Ei pea, võib ka üle jääda. Ja vabalt võib näiteks mitu kuud mõne suurema ostu jaoks raha koguda. Näiteks kogutakse suvi läbi raha, et osta talveriiidid, mis on tava-paraasest suurem kulutus.

Ja veel. Tingimata peaks olema läbi mõeldud, kuidas laa-

bub seis varaga pikemas perspektiivis. Praegune lapsevanem-eestkostja on kunagi vana ega pruugi enam olla suuteline oma eestkostetava eest hoolitsema. Peaks olema läbi mõeldud, kuidas last siis ülal peetakse. Vara oleks mõistlik koguda kaugema eesmärgiga, et toimetulek oleks tagatud ka siis, kui vanemaid enam pole.

Kuidas eestkostetava vara kasvatada? Ühel kuul jääb pensionist üle 5, teisel 10 eurot. Kuidas eestkostja peab ülejäägiga talitama?

Eestkostetaval peaks olema oma pangavarve ja esialgu jääb see ülejääk lihtsalt tema pangavarvele. Kui seda on kogunenud juba rohkem, tekib vajadus otsustada, mida sellega teha. Seadus tegelikult kohustab eestkostjat eestkostetava raha kasumlikult paigutama. See muidugi ei tähenda, et vanem läheb börsile raha keerutama või muid riskantseid tehinguid tegema. Need võib-olla õnnestuvad, aga ebaõnnestumise risk on samuti väga suur. Küll aga lubab seadus paigutada raha erinevatesse väärt-paberitesse, see on turvalisem variant. Põhimõtteliselt võib raha paigutada tähtajalisele hoiusele, nõnda muidugi rahanatuke olulisel määral ei kasva, küll aga on see turvaline. Kõikide selliste tehingute tegemiseks tuleb aga eelnevalt kohtult nõusolek küsida.

Kas kohtu nõusolek vabastab eestkostja vastutusest, kui tehing ebaõnnestub? Tuleb näiteks pangakrahh?

Jah, just nimelt. Seadus nõuab, et eestkostetava varaga tuleb kõik suuremad tehingud teha just kohtu nõusolekul. Kohtu seljataga ei tohi teha ühtki tehingut.

Kuidas tuleb ümber käia eestkostetava kinnisvaraga?

Kui eestkostetaval on kinnisasju, nagu korter, maa, vara vms, siis need ei tohi niisama seista. Näiteks kui eestkostetav elab hooldekodus ja tema nimel on korter, siis peaks korter olema antud üürile, et see tooks sisse tulu. Selle arvelt on siis võimalik näiteks kas või selle korteri hoolduskulusid katta, teha remonti jne. Küll aga käib see kõik taas kohtu nõusolekul. Lubamatud on olukorrad, kus midagi antakse üürile ilma eelnevalt kohtu käest luba küsimata.

Kuidas peab eestkostja hoidma eestkostetava väärt-esemeid?

Tuleb tagada, et need säiliks. Oletame, et eestkostetaval on hinnaline maal. Selle säilitamine eeldab teatud hoiutingimuste tagamist, mis võib kaasa tuua kulusid. Neid kulusid saab eestkostetava arvelt kohtult küsida. Juhul kui vara ei ole kulude katmiseks piisavalt, tuleks kohtult küsida, mida teha. Võib-olla oleks mõistlik maal ära müüa, sest säilitamise kulud on nii suured, et tekitavad probleeme eestkostetava toimetulekul.

Väärtesemete müügiks on aga taas tingimata tarvilik kohtu luba. Müük on sageli vajalik ülalpidamiskulude katteks. Näiteks kui inimene on hooldekodus. Selleks, et maksta hooldekodus ülalpidamise eest, võib vahel olla mõistlik vara ära müüa.

Kas teovõimetu puudega inimene võib kinkida talle näiteks 1. sünnipäevaks kingitud kalli maali oma vennale?

Kui kohus lubab, siis võib. Seda ei saa otsustada eestkostja.

Kas on olemas nimekirja kulutustest, mida võib ja mida ei või eestkostetava rahaga teha?

Ei, sellist nimekirja ei ole

olemas. Kõik sõltub ikkagi ja ainult sellest, millised on eestkostetava vajadused. Rohkem kriteeriume ei ole. Ei tohi kulu- tuda selle peale, mida eestkos- tetav ei vaja, ja kulutada saab kõige peale, mida ta vajab. Ja kui tekib probleem mõne vaja- duse tõendamisega kohtule, siis tuleks küsida arsti või mõne teise spetsialisti käest tõend.

Kas eestkostetavale ostetud toidu kohta tuleb võtta eraldi tšekk? Ja eluasemekulude kohta eraldi arved?

Ei pea võtma eraldi tšekke, see on ju loomulik, et perele ostetakse toitu ühiselt. Aru- andes on tšekk juures, see näi- tab üldsummat, pereliikme- te arv on ju tõendatav. Kulud jagunevad võrdselt kõigi pere- liikmete vahel. Eluasemeku- ludega on samuti: arvesta- me välja proportsiooni. Juhul kui eestkostetav vajab mida- gi, mis teeb suurema kulu, siis tuleb olukord ära kirjeldada ja arvestada proportsioon tei- siti. Näiteks võib eestkos- tav vajada mõnd aparati, mis võtab palju voolu ja pere elekt- ritarbimine on selle tõttu suu- rem. Sel juhul peab tõendama, kui suur oleks elektriarve ilma selle aparadita ja koos selle- ga, ning tuua vahe välja. Kui kulu on põhjendatav, läheb see tema arvelt.

Eestkostetava rahaga teh- tud kulutused peavad olema mõistlikud. Kas see tähendab, et tema rahaga tuleb toitu osta ainult Säästumar- ketist?

Ei. Kui rahast välja tuleb, siis ei ole probleeme osta mida iganes ja kust meeldib. Võib ka delikatesse kokku osta, seda ei vaidlusta keegi. Turult ostmi- ne ei tohiks samuti kõrvale jää- da, sest tihti peale saadaksegi hea värske toidukraam turult ja miks mitte sealt osta. Või siis tööstuskaup, näiteks rii-

ded on sageli turul odavamad. Võib-olla nende kvaliteet ei ole kõige parem, aga need on odavamad. Tšekke turult ena- masti ei saa, aga oleme püüd- nud lahendada olukorda selli- selt, et soovitame alles hoida riietel olevad hinnakleepsud. Kulude vihikusse tuleks kirju- tada, et sellel kuupäeval oste- tud sealt ja sealt turult selline asi, ja panna juurde selle hin- nasilt. Kui kulud on ausalt ja järjepidevalt kirja pandud, siis miks peaks kohus selles kaht- lema? Muidugi, kui ühes kuus on ostetud mitu jopet, siis võib tekkida küsimus, kas see on mõistlik.

Kas eestkostetava rahaga võib osta perekonna autole bensiini?

Kui see on eestkostetava jaoks vajalik kulutus, siis jah. Tuleb ainult taas ära näidata, et oli selline vajadus. Vajadu- sed tasub jooksvalt üles kir- jutada. Võib-olla lihtsalt min- nakse nädalavahetusel pere- ga Lõuna-Eesti kuplite vahe- le sõitma ja selleks läheb vaja autot, kütust, ehk saaks sinna arvestada isegi mingi proport- siooni kindlustusest. Vabalt võib selliseid kulutusi teha. Aga sellisel juhul tuleb arves- tada proportsiooniga pereliik- mete suhtes.

Kas eestkostetav võib oma pensioniga osaleda näi- teks kassitoidu ostmisel pere lemmikloomale? Või on siis vaja ostutšeki kõrva- le ka psühhiaatri tõendit, et kass mõjub tema psüühika- le hästi?

Mõni kohtunik kindlas- ti mõistab, et lemmikloomad on tavapärane nähtus ja pole põhjust arvata, et eestkosteta- vad ei vaja lemmikloomi. On üldteada, et kassi silitamine on rahustav. Aga ma mõõnan, et inimesed on erinevad, kohtu- nikud sealhulgas, ja mõni neist

võib küsida selle kohta täien- davat tõendust küll.

Kas käsimüügist ostetud ravimite vajalikkust eest- kostetavale tuleb tõendada arstitõendiga?

Põhimõtteliselt oleks sellest abi. Mida rohkem tõendeid kokku otsida, seda kergem on tõendada. Teisalt jällegi tuleb mängu mõistlikkuse probleem. See, et inimesed vajavad vitamiine, on üldteada. Kõik vajavad kevadel C-vitamiini näiteks. Kui aga on ostetud midagi spetsiifilist ja eriti kui see on kulukas, siis võiks olla vajaduse tõendamiseks täien- davalt veel näiteks perearsti dokument.

Suund on pigem ikkagi sel- le poole, et tõendeid tuleb koguda. Meie õigusraam on väga Saksa õigusega seotud, ja seal on see tavapärane norm. Kogutaksegi iga porgandi kohta tšekk, iga tableti koh- ta tšekk. Meil on vaja sellega nüüd lihtsalt harjuda.

Kui kaua tuleb säilitada raha- päevikuid, tšekke, tõendeid?

Põhimõtteliselt peaks piisa- ma ühest aastast ehk aruande- perioodist. Kui aga on vaidlusi, mida ei ole kohe märganud, kuskilt tuleb ehk mingeid nõu- deid, siis tavapärane nõuete esitamise tähtaeg on kolm aastat. Mõistlik oleks hoida tšekke alles kolm aastat. Arvestama peaks ka sellega, et kassaapa- raatidest saadud tšekid kipu- vad poole aasta jooksul kustu- ma. Seega tuleks tšekkidest teha koopiad.

Kas see on ikka mõistlik?

Kogu see seadus on uus. Praktikast Eestis veel ei ole. See on ka kohtute jaoks täies- ti uus teema. On vaja aega, et kõik need protseduurid, ka see mõistlikkuse pool, kohtute jaoks samuti paika loksuks.

Küsinud Anne Lill

Riik tegi küll uue seaduse, kuid jättis asja- osalised sellega kaasnevast teavitamata. Suures puue- tega inimeste kaitsmise hoos kahjustati, ja kahjuks kahjus- tatakse veelgi, paljude omas- tehooldajate närvikava. Just pereliikmed on aga sageli puuetega ini- meste kalleim "vara".

FOTO: HEIKO KRUISE

EESTKOSTE ASJAAJAMINE VAJAB ALLES PAIKA LOKSUTAMIST

EESTKOSTEGA SEONDUVAT REGULEERIB 1. JUULIL 2010 KEHTIMA HAKANUD UUS PEREKONNASEADUS. KÕIK VAJALIK ON KIRJAS SEADU- SE 3. OSAS, PARAGRAHVIDES 171–209.

Nagu aga Eestis vahel ikka juhtub, võeti seadus kasutusele pisut üle- peakaela, näiteks eestkoste järele- valve kohta pole ühtset rakendusju- hendit kirja pandudki. Nii jääb lõp- lik vastutus kohtunike õlule, igäüks neist võib interpreteerida seadust pisut erinevalt, oma arusaamade ja sisetunde järgi.

Eelnevatel lehekülgedel olev juristi intervjuu räägib väga detailselt lah- ti selle, mida seaduses sisalduv või- maldab kohtul eestkostjatelt nõuda. Seda kõike on vajalik teada ja silmas

pidada, sest siis olete kaitstud oota- matuste ja võimalike ebameeldivu- ste vastu.

Kuidas asjaajamine just teie jaoks välja kukub, saate teada aga prakti- ka käigus.

TŠEKKE POLEGI ALATI VAJA

Harju maakohtu kohtunik Sirje Õunpuu näiteks ütles Puutepunkti- dele, et kui kohtul on piisavalt tõen- deid, et eestkostjale seatud ülesan- ded on täidetud, ei oleks tema mee- lest vajagi mingit tšekimajandust igapäevaste ülalpidamiskulutuste täitmise kohta. "Tavaliselt on eest- kostja ülesanneteks määratud eest- kostetava elu korraldamise, talle inimväärsete elutingimuste, toime- tulekuks vajaliku kõrvalabi, sotsiaal- teenuste ja ravi tagamine. Kohtule ei ole tarvis tõendada asjaolusid, mis

on üldteada, näiteks et inimene sööb ja kannab riideid. Igapäevased kulu- tused tehakse ju ikka vastavalt või- malustele," kommenteeris ta. "Mina isiklikult arvan, et väike probleem ongi selles, et kõigis vabariigi koh- tutes ei ole praegu ühest seisukoh- ta eestkoste järelevalve küsimustes. Kui ühtseks tõlgendamiseks ei ole juhtnööre antud, tõlgendabki iga isik (ametnik) seaduse sätteid sub- jektiivselt ja seepärast on käesole- val ajal ka eestkoste järelevalve osas väga erinevaid ja segadust tekitavaid tõlgendusi. Kohati on ka vint tõesti väga üle keeratud," lausub ta.

Samas ei saa ükski eestkostja olla praegu kindel, kuidas vaatab sama- dele asjadele temaga tegelema sat- tuv kohtunik. Ja kui täpselt ning mil- le kohta ta tõendusmaterjali küsib.

Tiina Kangro

Koos saame hakkama. Varsti on kevad käes!

**Kui saad aidata:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379**

Puutepunktid on ainuke väljaanne Eestis, mis käsitleb erivajadustega inimeste eluolu sisuliselt ja ülima põhjalikkusega. Ajakirjast leiab nii kiitust kui ka kriitikat, häid nõuandeid puuetega inimestele ja nende lähedastele, samuti sisukaid ettepanekuid otsustajatele. Muide, riigikogus loetakse seda ajakirja usinalt.

Maret Maripuu

RIIGIKOGULIIGE, ENDINE SOTSIAALMINISTER

Ajakiri oli minu jaoks tõeline üllataja. Oma pika tööperioodi jooksul puuetega inimestega võin öelda, et see ajakiri on parim, mis minu kätte on jõudnud. Avastasin enda jaoks ajakirja kui praktilise töövahendi. Ajakiri toob välja hetke kitsaskohad, annab võimaluse meil kõigil kaasa rääkida, paneb kaasa mõtlema ja rõõmu tundma puuetega inimeste eduelamustest. See ajakiri väärrib toetust.

Merike Melsas

KÄO PÄEVAKESKUSE DIREKTOR

Töötan koduõena ja näen, kui palju elevust on teie ajakiri puuetega inimeste ja omastehool-dajate hulgas tekitanud. Eriti tähtis on inimeste jaoks info saamine. Järgmist numbrit oodatakse pikisilmi. On tore, et te olemas olete. See-pärast soovin ajakirjale pikka iga!

Helle Borissov

See ajakiri on väga suureks abiks ja toeks puuetega lastega tegelevatele inimestele.

Töötan Võru Järve koolis ja näen iga päev meie eripedagoogide head tööd intellekti-puudega noorte õpetamisel ja arendamisel. Puudega lapse vanemana seisn koos teiste vanematega probleemi ees – mis saab nendest noortest pärast kooli lõpetamist? Mis saab omandatud toimetuleku- ja tööoskustest? Sarnaselt Maarja küla, Haraka kodu ja teistega oleme Võrumaal vanemate initsiatiivil loonud mittetulundusühingu Toetuskeskus Meiela, et meie täisikka jõudnud noortel oleks koht elamiseks ja võimetekohaseks töötamiseks.

Ester Peterson

Olen üle kümne aasta kasvatanud raske puudega last ja juhendanud aastaid Lääne-Virumaal puuetega laste vanemate tugi-gruppi, seega tean täpselt, kui vajalik on selline ajakiri. Mul on väga hea meel, et see ajakiri on igaühele kättesaadav. Ajakirjast on väga palju kasu, näen seda oma töös iga päev.

Kersti Suun-Deket

Täname taas kõiki toetajaid! Selle ajakirjanumbri postitamist puuetega inimestele on kokku 489 euroga toetanud Helle Borissov, Urve Ots, Katrin Helandi, Kersti Suun-Deket, Carmen Raudsepp, Maarja Müür, Angela Statsenko, Merike Melsas, Kersti Vaide, Kairi Heinaru-Künnapas, Marika Ploomipuu, Anne Helme, Ksenia Haavistu, Külli Saarits, Diana Purga, Ester Peterson, Eve Keskküla, Reet Jepisova, Raili Veski, Aili Graps-Graps, samuti riigikoguliikmed Helmen Kütt ja Maret Maripuu, aktiviseerimiskeskuse Ave meeskond ning puuetega inimeste toetamiseks ja eestkostjate nõustamiseks loodud mittetulundusühing Inimeselt Inimesele. Ajakirja tootmist toetavad jätkuvalt osahing Haridusmeedia ning Puutepunktide toimetuse liikmed Tiina Kangro, Anne Lill ja Kaidor Kahar. Osaliselt toetab ajakirja Euroopa Sotsiaalfond.